

Nela Tarbuk

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Barokni ormari u zavjetnoj crkvi sv. Marije Jeruzalemske na Trškom vrhu

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 3. 7. 2004.

Sažetak

U članku se govori o dva barokna ormara visoke umjetničke kvalitete što se nalaze u sakristiji i na oratoriju proštenjarske crkve sv. Marije Jeruzalemske na Trškom Vrh u kraj Krapine. Spominje se također i mali ugrađeni ormarić srodnog likovnog izričaja, a smješten je u zidu svetišta kraj ulaza u sakristiju crkve. Ormari su marmorizirani, polikromirani i pozlaćeni na način istovremene oltarne arhitekture, što nije neuobičajeno u likovnoj koncepciji crkvenog namještaja baroknog razdoblja. Analizira se i međusobno uspoređuje njihov građbeni i oblikovni sklop, te relacija ovih ormara prema tipološki srodnom ormaru iz nekadašnje barokne župne crkve u Krapini. S tim u vezi dotiču se još neki primjerci polikromiranih i marmoriziranih

sakristijskih ormara kontinentalne Hrvatske i austrijske regije, koji srodnom likovnom koncepcijom proširuju uvid u građu koja se ovdje razmatra. Uz objelodanjene arhivske podatke vezane uz ostalu opremu u crkvi sv. Marije Jeruzalemske, u kojima je osobita pažnja posvećena oltarima i orguljama, komparirajući uz opće stilsko-tipološke karakteristike prvenstveno likovni dojam njihovih obojenih površina s onima ormara, može se pretpostaviti da su neki od anonimnih majstora koji su sudjelovali u izradi ormara pripadnici istoga kulturnoga kruga štajerske regije, iz koje su potekli majstori ansambla oltara i kućišta orgulja.

Ključne riječi: *crkveni namještaj, barok, 18. st., Trški Vrh*

U zavjetnoj crkvi sv. Marije Jeruzalemske na Trškom Vrh, glasovitoj po izuzetno bogatom i cjelovitom baroknom inventaru visoka umjetničkog dometa, nalaze se dva ormara monumentalnih razmjera; jedan je u sakristiji, a drugi na oratoriju crkve, te mali ugrađeni ormarić u zidu svetišta kraj ulaza u sakristiju. U postojećoj se literaturi ormar u sakristiji kao i mali ugrađeni ormarić samo uzgredno spominju,¹ dok o ormaru na oratoriju nema ni riječi.

Unutar arhivske građe iz baroknog razdoblja u kontinentalnoj Hrvatskoj velika je rijetkost naići na podatke koji detaljnije govore o narudžbama umjetničkog inventara s navedenim imenima naručitelja i majstora koji su djela izveli. Zahvaljujući neimenovanom kroničaru *Spomenice* Marijajeruzalemske crkve, otkriveno je između ostalog koji su majstori izveli gotovo cijeli oltarni kiparski opus, u suradnji s polikromatorima i pozlatarima, i što je od osobite važnosti, iz kojih su regija ti majstori stigli do nas.² Nažalost u *Spomenici* se ne navode imena stolara koji su izveli oltarnu arhitekturu, niti imena onih koji su izradili ormare. Navedena je godina izgradnje oratorija,³ a godinu u kojoj je postavljen novi ormar u sakristiji crkve donosi bilješka u kanonskoj vizitaciji, što je objavljeno i u literaturi.⁴ Komparirajući ormare s Trškoga Vrh s preostalim srodnim primjercima u crkvama i kapelama kontinentalne Hrvatske, s osvrtom na gotovo istovjetan sakristijski ormar iz nekadašnje barokne župne crkve u Krapini i s istovremenom ostalom, novopostavljenom

crkvenom opremom na Trškom Vrh, nameću se zaključci o kojima će se raspravljati u daljnjem tekstu.

Marmorizirani, polikromirani i pozlaćeni ormar za crkveno ruho i ostale liturgijske predmete, intenzivnijih ružičasto-crvenih i plavih tonova, smješten je u sakristiji crkve, prigradenoj na južnoj strani svetišta. Dvodijelnog je građbenog sklopa. Korpus ormara smješten na supedanej sastoji se od dva dijela, gornjega plićeg, izravno postavljenog na donji dublji, čime je s prednje strane oslobođen dio prostora koji služi za privremeno odlaganje liturgijskih predmeta. Oplošje ormara čini niz vratnica i ladica što ritmiziraju površinu ormara vertikalnim i horizontalnim linijama. Spremišne prostore gornjeg dijela ormara, uz povišenu središnju vratnicu polukružnog zaključka izvučenih uglova, zatvaraju s obje strane po tri pravokutne vratnice s ukladama istog, pravokutnog oblika, uokvirene uskim letvicama zaobljene površine. Uklade su dekorirane s još po jednom ukrasnom apliciranom ukladom konkvavno odsječenih uglova. Uklada središnje vratnice slijedi njezin polukružni zaključak izvučenih uglova, te je također dekorirana s još jednom ukrasnom apliciranom ukladom čija je valovita obrisna linija s obje strane simetrično uvučena; u gornjem je dijelu šiljato završena, a u donjem je ravna. U zoni podnožja gornjeg dijela ormara, završenog višestruko profiliranom letvicom, ispod svake vratnice smještena je po jedna uska ladica ukladena također uskom ukladom uokvirenom obrubnom letvicom polukružno za-

Trški Vrh, crkva Majke Božje Jeruzalemske. Ormar u sakristiji, 1756.
Trški Vrh, Holy Virgin of Jerusalem, the sacristy closet, 1756

Trški Vrh, crkva Majke Božje Jeruzalemske. Ormar na oratoriju, poslije 1760.

2. Trški Vrh, Holy Virgin of Jerusalem, the oratory closet, before 1760

obljenih bočnih stranica izvučenih uglova. Gornji dio ormara zaključen je plitkim i širokim višestruko profiliranim vijencem, koji nisko nasjeda na postrane dijelove gotovo do gornjih rubova vratnica, od kojih se njegova linija uspinje i valovito lomi završavajući segmentnim lukom nad središnjom vratnicom. Liniju vijenca prati bogato rezbareno krunište sastavljeno od uspravno postavljenih plamenih rokaja na proboj, C i S voluta i lisnatih tvorbi, okruživši središnju kartušu s naslikanim Kristovim monogramom IHS. Iz slova H izrasta križ, a ispod monograma naslikan je čavao, preko kojega su unakrsno postavljena druga dva. To su simboli Kristove muke. Donji dio ormara, postavljen na širok drveni supedanej, raščlanjen je s po četiri ladice smještene u tri vertikalna bloka flankirana s po jednom vratnicom, koje zatvaraju postrani spremišni prostor. Uske ladice uklađene su identično oblikovanim ukladama s obrubnim letvicama kao i uklade ladica gornjega dijela ormara. Obje postrane velike vratnice, koje visinom odgovaraju bloku ladica, uklađene su uskom i visokom pravokutnom ukladom jednostavne profilirane obrubne letvice.

Taj ormar, iz 1756. godine, izvorno rađen za zidnu plohu pod lukom svoda sakristije, koju ispunjava svojim širokim prospektom i kruništem se penje do visine luka, tipološki spada u grupu marmoriziranih i polikromiranih ormara kakvi se još susreću u ponekim crkvama kontinentalne Hrvatske.

Veći broj ormara srodne tipologije prisutan je u pavlinskoj spomeničkoj baštini, za čiju je stolarsku produkciju osobito karakterističan spomenuti tip namještaja, a prvi nama poznati primjerci tih ormara potječu iz treće četvrtine sedamnaestog stoljeća. Redovnici laici, stolari i slikari kontinuirano su izrađivali i kroz cijelo osamnaesto stoljeće takve tipove ormara, prihvaćajući stilske promjene koje je diktirala razvojna linija barokne umjetnosti.⁵

Površina pavlinskih ormara obično je marmorizirana ili polikromirana na način da oponaša furnir, a uklade vratnica

najčešće su oslikane likovima svetaca i obaveznim dekorativnim vazama s cvijećem, što se smatra pavlinskim »zaštitnim znakom«.⁶ Kad smo već kod pavlina, spomenimo još ormara koji su samo marmorizirani ili polikromirani i time bliži ormarima s Trškoga Vrh. Sakristijski ansambl iz osamnaestog stoljeća u crkvi u Kamenskom kraj Karlovca izvanredan je primjer takva oslika kao i nešto rustičniji primjerak ormara u sakristiji kapele sv. Ivana na Gorici Lepoglavskoj. Ormar iz kapele sv. Jelene u Ivanečkoj Kamenici, izrađen 1751. godine, također marmoriziran i polikromiran, ponešto je drugačije likovne koncepcije, no spominjemo ga kao primjer oslikanog ormara u kojem je u potpunosti akceptirana suvremena ornamentalna dekoracija zrelog baroka sredine osamnaestog stoljeća.⁷

Jedan drugi primjer, kapela u Gornjim Ferencima, u karlovačkom kraju, u kojoj stoji marmorizirani ormar s oslikom spomenute pavlinske ikonografije, pokazuje da na taj način oslikanih ormara ima i izvan pavlinskoga kruga, što u krajnjoj konzekvenciji ne isključuje mogućnost suradnje pavlinskih majstora ili njihova utjecaja, premda nije i nužno.⁸ Isto tako ormar u kapeli u Komoru Začretnom, u današnjoj Krapinsko-zagorskoj županiji, za koji se u vizitaciji iz 1756. godine kaže: »Armare novum operis arcularii totum depictum«,⁹ potvrđuje činjenicu da je svakako u kontinentalnoj Hrvatskoj bilo marmoriziranih i oslikanih ormara mimo udjela pavlinskoga reda. Naime, pavlinski mobilijar, s obzirom na sličnu tipologiju građe kojom se ovdje bavimo, samo je jedan od komparativnih primjera.

Postoji jedan drugi fond gotovo istovjetne tipologije ormara koji može biti od pomoći u rasvjetljavanju problematike ormara s Trškoga Vrh, a nalazi se u etnološkoj baštini austrijskih regija.¹⁰ Tradicija tih ormara vrlo je stara, makar su do danas mahom sačuvani ormari iz kasnijeg osamnaestog stoljeća. Nije poznato je li gradbeno-oblikovni sklop tih profanih ormara s likovnom opremom oplošja srodnom našim

Trški Vrh, crkva Majke Božje Jeruzalemske. Detalj ormara na oratoriju

Trški Vrh, Holy Virgin of Jerusalem, the oratory closet, detail

crkvenim ormarima proizašao iz austrijske baštine starijega crkvenog mobilijara. Neka stručna mišljenja sklona su se prikloniti toj pretpostavci, tumačeći da je crkveni namještaj bio manje izložen devastacijama i morfološkim promjenama s obzirom na njegovu funkciju. Tako se u pojedinim slučajevima i dulje sačuvao, te je mogao utjecati na morfološko-tipološki razvoj ove vrste profanog namještaja u kojem se tradicija pojedinih formi dugo zadržala. Kako umjetnička baština subalpskih zemalja ima za nas ključnu ulogu u formiranju i razvoju pojedinih stilskih tekovina, u ovom slučaju baroknih, bez sumnje je da se taj utjecaj reflektirao i u našem mobilijaru.

Vratimo se sada sakristijskom ormaru iz Trškoga Vrh, na kojem primjećujemo, zajedno s ostala dva ormara iz istoimene crkve, da se srodnost s gore spomenutim primjercima ponajviše odražava u jednom vidu, a to je upotreba polikromije u funkciji oponašanja drugoga materijala, u ovom slučaju mramora, bez dodatne slikarske intervencije u obliku nekog prizora ili intervencije u obliku ornamentalne dekoracije. Polikromija izvedena samo kao marmorizacija na način oltarne arhitekture na sva tri ormara s Trškoga Vrh daje specifičan izričaj.

Poznato je da se u alpskim regijama, gdje nije bilo kvalitetnog mramora za izradu baroknih oltara poput onih u Italiji, upotrebljavalo drvo, što je i inače tradicionalni materijal za tu vrstu građe u spomenutim regijama. Da bi se postigao dojam raznobojnog mramora, primjenjivala se polikromija, kojom su se na karakterističan način oponašali spletovi žilica mramora.

Kod crkvenih kao i kod profanih ormara istog podneblja u osnovi se iz tehničkih razloga pristupilo polikromiji, marmorizaciji i oslikavanju. Naime, u tim zemljama namještaj se izrađivao od mekog jelova drva, koje nije bilo pogodno za rafiniraniju stolarsku obradu, te se oslikom prikrivala jednostavnija obrada drveta. S vremenom se sve više pažnje

Trški Vrh, crkva Majke Božje Jeruzalemske. Detalj ormara na oratoriju

Trški Vrh, Holy Virgin of Jerusalem, the oratory closet, detail

posvećivalo finalnoj slikarskoj obradi, pa je od osnovne dekorativne namjene slikarska intervencija često prerasla u prava mala remek-djela, osobito u slučajevima kada su se angažirali slikari.¹¹

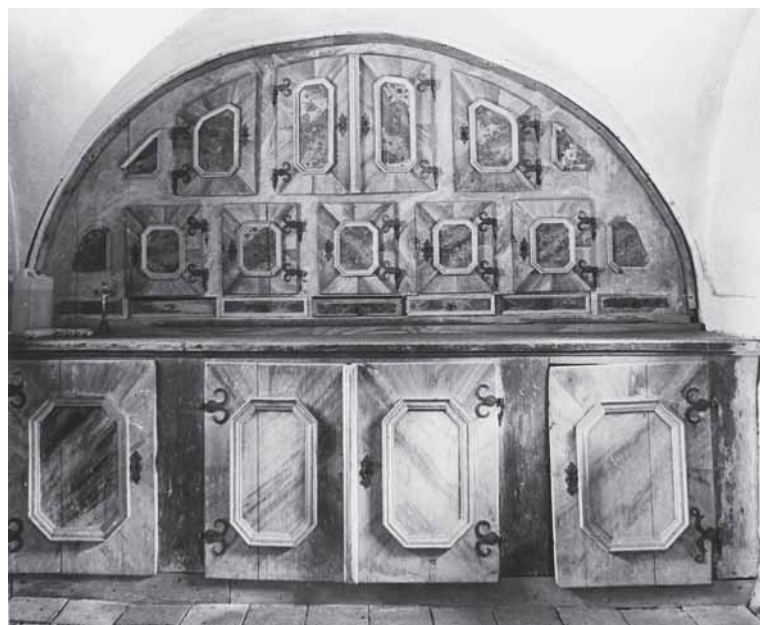
Na sakristijskom ormaru iz Trškoga Vrh, kao što je već spomenuto, marmorizacija je dominantan likovni udio čitava oplošja ormara. U njegovu gradbeno-oblikovnom sklopu treba još naglasiti uobičajenu dvodijelnu zasnovanost, tipičnu za gotovo sve sakristijske ormare, jer se taj oblik, primjeren funkciji, i najčešće primjenjuje.

Nove stilske i morfološke inovacije koje se paralelno javljaju u profanom namještaju, u slučajevima sakristijskih ormara svode se najčešće samo na primjenu novih ornamentalno dekorativnih elemenata, što se očituje i na našem primjeru. Tako taj ormar spada u onu grupu sakristijskih ormara kod kojih je zasnovanost gradbeno-oblikovnog sklopa i njegova likovnog izričaja pomalo rustično obojena, što potencira crvenorubičasto-plavi dvoglas boja. U gradbenom sklopu prisutne su gotovo neprimjetne reminiscencije na ranija desetljeća što čini vezu sa spomenutim srodnim primjercima sedamnaestostoljetnog pavlinskog fonda kao i s ponekim ranijim primjerkom pučkoga namještaja austrijskih regija. Istovremeno se očituje poznavanje i primjena novih stilskih odrednica, što se na primjeru ovog ormara ponajviše očituje u obliku kruništa, koje čini tada suvremeni dekorativni motiv rokaja. Svi navedeni gradbeno-oblikovni elementi sa završnom polikromatskom obradom daje takvu stolarskom djelu posebnu draž.

Kamensko, crkva Majke Božje Snježne. Ormar u sakristiji, prva pol. 18. st. Marmorizacija G. Taller

Kamensko, Holy Virgin of Snow, the sacristy closet, 18th century, marmorisation by G. Taller

Gorica Lepoglavska, kapela sv. Ivana na Gorici. Ormar u sakristiji, prva četvrtina 18. st.

Gorica Lepoglavska, Chapel of St. John on the thill, the sacristy closet, around 1725

Osobito je istaknuta srodnost gradbeno-oblikovnog sklopa i tipa marmorizacije tog ormara s ormarom iz bivše barokne župne crkve u Krapini, izrađenim 1760. godine.¹² Kako su godine nastanka oba ormara vrlo blizu, možemo pretpostaviti da je ormar s Trškoga Vrhua utjecao na narudžbu potonjeg. Tih se godina izrađivao kompletan mobilijar crkve na Trškom Vrh, koja je pripadala župi u Krapini, te nije isključeno da su se sukcesivno izrađivali sakristijski ormari u obje crkve, kao i onaj na oratoriju i mali ugrađeni ormarić u svetištu. Može se pretpostaviti da su se majstori stolari služili nekim predlošcima za izradu ormara, jer je poznato da su za izradu oltarne arhitekture predlošci postojali.

Dakle, sakristijski ormar iz crkve sv. Marije Jeruzalemske s Trškoga Vrhua, uobičajena dvodijelnog sklopa, no širokog prospekta nanizanih vratnica i ladica, potenciran valovitom linijom segmentno zaključenog vijenca s kruništem rokaja, vodećeg dekorativnog motiva u vremenu kada je ormar izrađen, uz vratnice rađene na starinski način ali oblikom uklada primjerene vremenu nastanka ormara, općim stilskotipološkim karakteristikama pripada fondu oslikanog spomenutog mobilijara. Tome se nadalje pridružuje u osnovi plošna raščlamba površine ormara, u kojoj je gradbenim i dekorativnim elementima dodatno istaknutima polikromijom i marmorizacijom, postignut karakterističan ritam u kojem sve raščlanjene plohe u konačnici teže jedinstvenom likovnom dojmu karakterističnom za baroknu umjetnost osamnaestog stoljeća. Volutasto lisnate metalne petlje, štitovi ključanica i prihvat u obliku alka stilskim karakteristikama odgovaraju vremenu nastanka ormara.

Ugrađeni ormarić u zidu pokraj vrata sakristije sa strane svetišta, žućkasto-zeleno-plavih tonova marmorizacije i pozlate, služio je najvjerojatnije osim redovne funkcije odlaganja vina i vode, za sveto ulje i blagoslovljenu vodu, za čim je bila veća potreba u vrijeme važnih posvetnih činova poput krštenja, ređenja ili potvrde.

Ormarić je raščlanjen dvokrilnim vratašcima, koja zatvaraju spremni prostor. Ispod njih su umetnute male ladice. Uklade na objema vratnicama svedene su i uglato lomljene linije, čiji obris uokviruju profilirane obrubne letvice. Uklade malih ladica su uske, zaobljenih kraćih stranica, uokvirenih profiliranim obrubnim letvicama izvučenih uglova. Donji rub ormarića svedene je linije, profiliran kao i gornji rub, koji se u ulozi završnog vijenca još i višestruko uglato lomi. Bočne rubove s obje strane ugrađenog ormarića zatvara po jedna svedeno i uglato lomljena voluta. Štitovi ključanica i petlje na objema vratnicama karakterističnog su razlistalog oblika, što odgovara vremenu nastanka ormarića. Najvjerojatnije je izrađen istih godina kao i oba spomenuta velika ormara. Skladnih proporcija, rafinirano izvedene marmorizacije i pozlate, koja nenametljivo ističe rubove uklada ili letvice podnožja, završnog vijenca i bočnih voluta, taj je ormarić pravi mali dragulj crkvenog mobilijara, a načinom marmorizacije najviše se približava ormaru na oratoriju.

Ormar smješten na oratoriju na sjevernoj strani crkve sv. Marije Jeruzalemske, marmoriziran, polikromiran i pozlaćen, finih zagasitih tonova sivo-prljavoružičaste boje, jedinstveni je primjerak takva tipa ormara u kontinentalnoj Hrvatskoj, a služio je također za pohranu liturgijskih predmeta. Njegov

Dvodjeli ormarić, 1830. (H. Nemec, Alpenlandische Bauernkunst)
Two-piece cupboard, 1830 (H. Nemec, Alpenlandische Bauernkunst)

Ormar, oko 1800. (H. Nemec, Alpenlandische Bauernkunst)
Wardrobe, around 1800 (H. Nemec, Alpenlandische Bauernkunst)

golemi korpus ugrađen je u zidnu plohu oratorija, koju prati gornjom i donjom obrisnom linijom. Konceptija gradbenog sklopa vrlo je zanimljiva. Središnji dio sastoji se od dvodijelnog ormara s visokom nadgradnjom do linije svoda. Flankiraju ga dva bočna u prostor istaknuta vertikalna korpusa, čija visina također dopire do svoda. Međusobno su svi spomenuti dijelovi spojeni u jednu cjelinu. Naglašena arhitektonika raščlambe oplošja ormara primjenom njezinih elemenata na osobito istaknut način ukazuje na tip ormara blizak tzv. fasadnom ormaru.

Gradbeno-oblikovni sklop raščlambe gornjeg odignutog i plićeg dijela središnjeg dvodijelnog ormara sastoji se od pet vratnica, od kojih je središnja povišena. Četiri vratnice obrubljene uskim letvicama zaobljene površine, koje po dvije s obje strane središnje vratnice zatvaraju spremišne prostore, uklađene su uskim izbočenim uklađama s apliciranim dvostrukim obrubnim letvicama izražene profilacije, konkavno odsječenih uglova unutar kojih je motiv lepeze. Središnja, polukružno zaključena vratnica, uklađena je izbočenom uklađom još razvedenijeg zaključka s profiliranom rubnom letvicom, čiji obris prati unutarnja aplicirana ukrasna uklađa s dvostrukom obrubnom letvicom također izražene profilacije i konkavno odsječenih donjih uglova unutar kojih je motiv lepeze. Ispod svake vratnice smještena je mala ladica također uskih obruba kao što su na vratnicama, s uklađom razvedenog valovitog oblika šiljato zaključenog u oba gornja i postrana ugla. Donji rub ormara ispod malih ladica završen je jačom profiliranom letvicom kakva teče iznad vratnica prateći njihovu liniju, nad kojom se nastavlja višestruko profilirani

završni vijenac, u ovom slučaju i razdjelni vijenac, čija se linija nad središnjom vratnicom valovito i uglato lomi te segmentno zaključuje. U zoni niše koja je nastala odignućem gornjeg plićeg dijela ormara, s obje strane, koje se drže uz bočnu dogradnju postranih korpusa, apliciran je motiv istaknute volute uvinute na oba kraja i šiljato lomljene u sredini. To je samo ukrasni detalj koji fingira brid bočne strance niše.

Donji dio središnjeg ormara raščlanjen je s po tri ladice smještene u tri vertikalna bloka. Svaka ladica raščlanjena je s po dvije postrane male ukrasne uklade u kojima je aplicirana još jedna istog oblika, a svaku prati obrub valovito i šiljato lomljene linije. Na uklađama su montirani metalni prihvaći u obliku alka razvedenih linija vrlo fine izradbe. Bočne dogradnje korpusa istaknutog u prostor, s odrezanim uglovima, flankiraju središnji dvodijelni dio ormara. Prednja ploha oba istaknuta korpusa razdjelnim je vijencem, čija linija neprekinuto teče od središnjeg dijela ormara, podijeljena u dva dijela.

Gornji dio oba istaknuta korpusa raščlanjen je vratnicom skošenog gornjeg ruba s jednostavno profiliranom velikom uklađom. Donji dio oba korpusa raščlanjuju jednokrila vrata s dvije veće uklade pravokutnog oblika, postavljene jedna iznad druge, s apliciranim ukrasnim uklađama istog oblika kao i uske uklade na vratnicama središnjeg dijela ormara, također s motivom lepeze unutar konkavno odsječenih uglova. Vratnice i jednokrila vrata zatvaraju velike spremišne prostore. Obje bočne dogradnje istaknutih korpusa zaključene su

Trški Vrh, crkva Majke Božje Jeruzalemske. Ugrađeni ormarčić u svetištu, druga pol. 18. st.

Trški Vrh, Holy Virgin of Jerusalem, the fitted cupboard in the sanctuary, after 1750

Presnimak iz knjige. L. Schmidt, *Volkskunst in Osterreich*. Ormar 1770.

Wardrobe, 1770 (L. Schmidt, Volkskunst in Osterreich)

užim završnim vijencem svedene i lomljene obrisne linije koja prati liniju zidne plohe. Nadgradnja nad središnjim dijelom dvodijelnog ormara nastavlja se nad razdjelnim vijencem. Površina je raščlanjena s dvije velike vratnice jednostavno profiliranih uklada identično oblikovanih kao uklade na vratnicama gornjeg dijela bočnih dogradnja ormara. Vratnice flankiraju ustakljenu nišu čiji je vanjski višestruko profilirani okvir svedene i uglato lomljene linije. U prostoru niše postavljeno je raspelo na postamentu svedenih stranica. U sredini iznad gornjeg ruba okvira niše nadvija se malo krunište u obliku polukružne volute s vjenčićem razlistalih rokaja.

Ormar na oratoriju srodan je stilskotipološkim i morfološkim karakteristikama ormaru u sakristiji. Zadržava osnovni gradbeni sklop dvodijelne koncepcije kao i upotrebu polikromije i marmorizacije rađene na način oltarne arhitekture. Ormar na oratoriju ima originalnu polikromiju i marmorizaciju, dok je ormar u sakristiji na pojedinim dijelovima nanovo polikromiran i pozlaćivan. Taj ormar, prilagođen tlocrtnom osnovom gradbenog sklopa zidnom plaštu oratorija, osvaja svojom monumentalnošću razvedenog korpusa oblikovanog sasvim u duhu vremena, prihvaćajući u punom smislu baroknu težnju postizanja dojma jedinstvenosti. Ormar se, kao što smo već ustvrdili, sastoji od tri gradbene jedinice, koje su i likovno naznačene: središnji dio, bočne istaknute dogradnje te središnja nadgradnja. Kako je postignut dojam jedinstva ovih naizgled zasebnih dijelova? Sabijanjem masa korpusa ormara: središnji dio, koji bi mogao biti samostalan ormar uobičajene dvodijelne koncepcije, uvučen je između bočnih dijelova koji ga flankiraju na način da ga ne ističu. On je

uronjen između njih a masa nadgradnje nad mekano razgibanim razdjelnim vijencem u istoj je ravnini. Raščlamba nizanjem vratnica i ladica dvostrukih apliciranih uklada s dvostrukim profiliranim obrubnim letvicama zgušnjava površinu ormara čineći je jedinstvenim plaštem. Time se i cjelokupni korpus ormara doima kao da je jedna koherentna masa koja gornjom i donjom tlocrtnom linijom prati liniju zidnog plašta pod svodom oratorija.

Ormar je najvjerojatnije postavljen poslije 1760. godine, nakon izgradnje oratorija. Dakle koju godinu kasnije od ormara u sakristiji. Kao što smo nažalost vidjeli, ovaj jedinstveni ormar ne spominje ni *Spomenica* niti vizitacije. Srodan mu je već spomenuti marmorizirani i polikromirani ormar iz stare župne crkve u Krapini, iz 1760. g., koji je stajao u staroj sakristiji današnje župne crkve. Prilikom nedavne obnove sakristije ormar je odstranjen. Sada stoji u pomoćnoj prostoriji pri župnom dvoru. Bez gornjeg je dijela nadgradnje, koja je oblikom bila gotovo identična nadgradnji našeg ormara s oratorija. Međutim, krapinski je ormar rustičnije izvedbe, jednostavnije riješenih gradbenih i oblikovnih elemenata raščlambe, te je likovnim izričajem bliži ormaru u sakristiji Marijajeruzalemske crkve.

Ormar na oratoriju crkve u Trškom Vrh izuzetno je kvalitetne izvedbe, koja pokazuje vrhunsku zanatsku vještinu kao i osjećaj za formu i likovni dojam. Je li se ta ruka krije u krugu štajerskih majstora koji su radili oltare i prospekt orgulja za spomenutu crkvu, ne znamo. Stilskotipološke i morfološke karakteristike ormara upućivale bi na utjecajnu sferu spomenutoga kruga, no to ne možemo tvrditi jer ne raspolazemo podacima kojima bismo tu pretpostavku dokazali.

Trški Vrh, crkva Majke Božje Jeruzalemske. A. Römer, orgulje, polikromija i pozlata Franjo Krassnig, oko 1763.
Trški Vrh, Holy Virgin of Jerusalem, organ by A. Römer, polychromy and gilding by Franjo Krassnig, around 1763

Likovne značajke toga ormara, bez obzira na neke sličnosti u temeljnom gradbeno-oblikovnom sklopu s ormarom u sakristiji kao i s ormarom iz krapinske crkve, ipak su drugačijeg karaktera. Njegova masa artikulirana na već spomenuti način u cjelokupnom dojmu podsjeća na korpus istovremene oltarne arhitekture.

Možemo ustanoviti da su naručitelji crkvene opreme Trškoga Vrh, koji su pokazali visoku razinu svojih narudžba i odbačenih majstora, i u slučaju stolarskih djela imali visoke zahtjeve, što se odrazilo na njihovu kvalitetu.

Na primjeru tih ormara ne možemo govoriti samo o udjelu stolara u njihovoj izradi, već i o prisutnosti u velikoj mjeri drvorezbara, te u završnici polikromatora i pozlatara. Time je princip baroknog *gesamtkunstswerka* jasno iskazan sudjelovanjem majstora različitih umjetničkih disciplina združenih u realizaciji jednog djela. Usudili bismo se gotovo sa sigurnošću tvrditi da su marmorizaciju, polikromiju i pozlatu ra-

dili neki od majstora koji su isti posao obavili na oltarima i orguljama.

Imena majstora graditelja orgulja i kiparskog opusa oltara koja su navedena u *Spomenici* pokazuju da su ti majstori mahom iz Štajerske, točnije iz Graca i Rogateca.¹³ Zanimljiv je podatak da je među imenovanim majstorima koji su izveli na spomenutim objektima polikromiju i pozlatu jedan iz Varaždina, a drugi iz Krapine. Franjo Ludovik Heincz, slikar, djelovao je u Varaždinu između 1748. i 1770. godine. Polikromirao je i pozlatio oltare sv. Križa i sv. Četrnaest pomoćnika kipara Antuna Mersija iz Rogateca. Uz njega bio je i krapinski slikar Franjo Krasnik, koji je polikromirao i pozlatio orgulje, te oltar sv. Ivana Nepomuka, također djelo Mersijevih ruku.¹⁴ Gotovo je sigurno da su imali posla i oko ormara, jer nije logično da kraj njih, koji su istih godina opremali kompletnu unutrašnjost crkve, budu angažirani neki sasvim drugi polikromatori i pozlatari. Još nam se nameće jedna pretpostavka: da je možda spomenuti kipar Mersi imao

Sakristijski ormar, Muzej grada Ozlja, oko 1670.
The sacristy closet, The Ozalj Museum, around 1670

udjela i na ormaru na oratoriju, u njegovu središnjem dijelu nadgradnje, u kojem se nalazi niša rezbarenog okvira u kojoj je smješteno raspelo. Srodnost oblika okvira niše s okvirom retable oltara sv. Križa i smještaj raspela mogli bi potvrditi tu pretpostavku. Neki kiparski elementi na orguljama također upućuju na rogatečku radionicu Antuna Mersija.¹⁵

Vezano uz polikromiju i pozlatu, javlja se još jedno ime. To je slikar Josip Reifner, također iz Rogateca. On je obojio i pozlatio propovjedaonicu, koju je također izradio Mersi.

Iz svega gore navedenog zaključujemo da je marmorizaciju, polikromiju i pozlatu ormara na Trškom Vrhcu izveo netko iz skupine spomenutih majstora.

Bilješke

1 ANDELA HORVAT, O spomenicima kulture općina Krapina. Po dragome kraju – Krapina, u: *KAJ*, 1(1982), 141.

2 Spomenica Majke Božje Jeruzalemske na Trškom Vrhcu, rukopisna latinska kronika u arhivu Župnog ureda u Krapini. Spomenicom se koristio GJURO SZABO u: Spomenici kotara Krapina i Zlatar, u: *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, XIII (1914.), objavivši imena majstora zapisanih u Spomenici. Njegovim su se podacima citiranim iz Spomenice služili i drugi autori koji su se bavili Trškim

Vrhom. Kiparske majstore iz originalnog teksta Spomenice sa svim ostalim relevantnim podacima u potpunosti je obznanila DORIS BARIČEVIĆ u: Štajerski kipari na Trškom Vrhcu, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 1–6 (1975.), 21–32.

3 U Spomenici Majke Božje Jeruzalemske na Trškom Vrhcu navedena je izgradnja oratorija 1760. godine, što znači da je ormar postavljen nakon završetka njegove izgradnje. Za podatak ljubazno zahvaljujem dr. Doris Baričević.

4 Arhidakonat Zagorje, knj. 23/5, vis. can. 1756. Taj podatak donosi VJEKOSLAV NORŠIĆ u: Povijest župa Hrvatskog Zagorja: »1756

u sakristiji je postavljen ormar za crkvene stvari«. Tipkani rukopis nalazi se u Kaptolskom arhivu u Zagrebu.

5

NELA TARBUK, O radovima pavlinskih stolara, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Zagreb, 1989., 267–275.

6

Kite cvijeća u vazama pojavljuju se na talijanskim tkaninama početkom šesnaestog stoljeća kao novi motiv inspiriran arhitektonskim dekoracijama činkvećentnih palača. Identičnim motivom vaza s cvijećem već krajem šesnaestog stoljeća u svojim se radovima koriste tzv. habanski lončari, talijanski izbjeglice anabaptističke sekte. Spomenuti motiv u njihovim radovima u sedamnaestom stoljeću sve je više pod utjecajem naturalizma holandskih mrtvih priroda, u kojima je prikaz vaze s cvijećem često samostalan motiv. Otkuda su pavlini preuzeli motiv vaza s cvijećem, teško je reći. Uz talijanske izvore i holandsku tradiciju takve vaze susrećemo i u pučkoj umjetnosti istočnoalpskih regija. Navodimo neke članke koji se time bave: ĐURĐICA CVITANOVIĆ, Neka nova otkrića o pavlinskom slikarstvu, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 3 (1971.), 3–13.; VANDA PAVELIĆ-WEINERT, Jedno »habansko« vezivo iz 17. stoljeća u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 1 (1969.), 7–10.; TINE GERM, Simbolika cvijeća, Zagreb, 2002., 5–6, 13–16.

7

NELA TARBUK (bilj. 5), 268–270, 273.

8

NELA TARBUK (bilj. 5), 268.

9

NELA TARBUK, Crkveno pokućstvo, u: *Sveti Trag*, katalog izložbe, Zagreb, 1994., 444, bilj. 72.

10

LEOPOLD SCHMIDT, Volkunst in Österreich, Wien –Hannover, 1966., 93–99, 173–178; HELMUT NEMEC, Alpenländische Bauernkunst, Wien, 1966., 68–114.

11

NELA TARBUK, Značajke pavlinskih stolarskih radova lepoglavskog kruga, u: *Lepoglavski zbornik*, 1992., 17–18.

12

Spomenica Majke Božje Jeruzalemske, župna crkva Krapina, 1760.; »crkva je dobila nove klupe i ormar«. Za podatak ljubazno zahvaljujem dr. D. Baričević.

13

LADISLAV ŠABAN, O minuloj glazbi i glazbenicima u Krapini i krapinskom kraju, Po dragome kraju – Krapina, u: *KAJ*, 1(1982.), 145–146; DORIS BARIČEVIĆ, Kiparska djela u crkvi Marije Jeruzalemske na Trškom Vrh, Po dragome kraju – Krapina, u: *KAJ*, 1(1982.), 176.

14

DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 13), 169–170.

15

DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 13), 172.

Summary

Nela Tarbuk

Baroque Cabinets in the Votive Church of St Mary of Jerusalem at Trški Vrh

The closets for the storage of church vestments and other liturgical items located in the sacristy, the oratory and in the wall of the sanctuary by the entrance into the sacristy in the pilgrimage church of St Mary of Jerusalem at Trški Vrh are marbled, polychromed and gilt in the manner of the altar architecture of the same period. We can find other examples of church furnishing of this kind in the Baroque period in inland Croatia.

The armoires of St Mary's Church are prominent specimens of a high level of the art of cabinet making, in which various disciplines play a well nigh equal part: carving, polychroming and gilding. From the basic constructional formal complex via the ornamental and decorative elements to the final strokes of paint and gilding, ultimately such a procedure put into practice the Baroque aspiration for unity of artistic impression, which these three armoires brilliantly embody.

According to some hints, we can assume that the master craftsmen who took part in the work of these pieces came from the workshops close to the craftsmen who did the altars of the same time, that is the altar architecture for the church at Trški

Vrh. The architecture of the altar and the housing of the organ are, in terms of their primary treatment, within the domain of the cabinet maker, and thus the possibility that the same hands were engaged in the making of the furniture is not to be ruled out.

The archival materials mention the year in which the new armoire in the sacristy was put up and the year when the oratory was finished, according to which we can more or less determine the time when the armoire in the oratory was made. With a comparison with a cognate armoire of the same years in the Parish Church in Krapina, which was the mother parish of the Trški Vrh church, as well as the years of the painting and gilding of the altar and organ of the Mary of Jerusalem Church, it can be concluded that the armoires in this church and the armoire of the former Baroque church in Krapina were created one after the other in a period of just a few years, and were probably done according to prototypes that must have circulated among the craftsmen, just as did the models of altar architecture. We can also with almost complete certainty conclude that the marbling, polychromy and gilding of the armoires were the work of the same craftsmen that carried out just the same job on the organ and altars of the church.

Particular prominence must be accorded to the cabinet in the oratory of the church on Trški Vrh, which with its unique monumental and architecturally formed set belongs among the high points of the stock of Baroque church furnishings in inland Croatia.

Key words: Trški Vrh, St Mary of Jerusalem Church, cabinet, Baroque